

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נגישות ההשכלה העל-תיכונית לאנשים עם מוגבלות שאינה פיזית

מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט

כתיבה: יובל וורגן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ג בכסלו תשס"ז

4 בדצמבר 2006

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מבוא

מסמך זה נכתב לקראת ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא הנגשת ההשכלה הגבוהה לאנשים עם מוגבלות שאינה פיזית. נושא הישיבה שאוב מהשיח העדכני על מושג הנגישות, שעניינו ההיבטים של יצירת אפשרות גישה למכלול שירותים חברתיים – ובהם האפשרות ללמוד לימודים גבוהים – ולא רק שיפור הנגישות הפיזית של שירותים אלה.¹ ראוי לציין כי גם בהגדרת הנגישות בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998, מדובר בנגישות במובן רחב יותר מהפיזי בלבד, ולפיה נגישות היא "אפשרות הגעה למקום, תנועה והתמצאות בו, שימוש והנאה משירות, קבלת מידע הניתן או המופק במסגרת מקום או שירות או בקשר אליהם, שימוש במתקניהם והשתתפות בתוכניות ובפעילויות המתקיימות בהם, והכול באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי".² במסגרת תיקון מס' 3 (תשס"ה) לחוק זה הוסף לחוק פרק ה' 1: מקום ציבורי ושירות ציבורי. בסעיף 19 כ"ח בפרק זה הוראות החוק שעניינן נגישות לשירות ציבורי מוחלות באופן מפורש על מוסדות על-תיכוניים. מסמך זה מתמקד בסטודנטים עם ליקויי למידה ובסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית. במסמך מוצגים נתונים על מספר הסטודנטים עם מוגבלות כאמור ושיעורם בכלל הסטודנטים, מידע על הסיוע הניתן כיום לסטודנטים אלה והצעות לקידום סיוע זה מצד גורמים הנוגעים בדבר. כמו כן מוצגים במסמך הסעיפים העיקריים בהצעת חוק בנושא זכויות תלמידים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים, אשר הוגשה בכנסת ה-16.

1. נתונים על סטודנטים עם מוגבלות שאינה פיזית במוסדות על-תיכוניים

1.1 סטודנטים עם ליקויי למידה

לפני כשנה ערך מרכז המחקר והמידע של הכנסת אומדן של מספר הסטודנטים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים בישראל. מן האומדן עולה כי כ-17,500 סטודנטים אובחנו כבעלי ליקויי למידה, כ-5.6% מכלל הסטודנטים במוסדות העל-תיכוניים.

¹ גיא פינקלשטיין, מנכ"ל "לשם" – עמותה לקידום השכלה גבוהה לסטודנטים דיסלקטים, בשיתוף אריאלה הלווינג, מנהלת מרכז התמיכה במכללת ספיר ובמכללת בית-ברל, הטיפול בסטודנטים עם ליקויי למידה במסגרת המוסדות להשכלה על-תיכונית – דוח מצב (מתוך המבוא), דצמבר 2006.

² סעיף 19א' בחוק.

להלן פירוט הנתונים שנאספו:³

שיעורם בכלל התלמידים	מספר התלמידים עם ליקויי למידה	מספר התלמידים	המוסד העל-תיכוני
3.4%	8,500	249,000	מוסדות השכלה גבוהה מתוקצבים
30.0%	3,600	12,000	מכינות קדם-אקדמיות
3.4%	1,100	33,000	מכללות וסמינרים להכשרת עובדי הוראה
15.0%	3,000	20,000	מה"ט (מרכזי הכשרה טכנולוגית – באחריות משרד התמ"ת)
3.4%	1,300	37,800	הכשרות מקצועיות (באחריות משרד התמ"ת)
5.6%	17,500	351,800	כלל התלמידים

על-פי הערכה עדכנית של עמותת "לשם", במוסדות להשכלה על-תיכונית לומדים כיום כ-16,500 סטודנטים המאובחנים כלקויי למידה, שהם כ-5.3% מכלל הסטודנטים במוסדות אלה.⁴

יודגש כי ההערכות שלעיל הן על מספר הסטודנטים שאובחנו כבעלי ליקויי למידה, ואין בהן כדי ללמד בהכרח על מספר הסטודנטים עם ליקויי למידה מסוגים שונים ובדרגות שונות שלא אובחנו. ההערכה המקובלת היא כי שיעור התלמידים עם ליקויי למידה במערכת החינוך בישראל הוא 10%–15%.⁵

1.2 סטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית

להערכת ד"ר נעמי הדס-לידור, יו"ר המועצה הארצית לשיקום אנשים המתמודדים עם נכות נפשית בקהילה, שיעור הסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית הוא 1%–3% מכלל הסטודנטים בישראל.⁶

³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אומדן עלות של הצעת חוק זכויות תלמידים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים, התשס"ו-2005, כתב עמי צדיק, 6 בדצמבר 2005.

יש הבדלים מובהקים בין מוסדות החינוך בשיעור התלמידים עם ליקויי למידה הלומדים בהם. במכינות הקדם-אקדמיות שיעור התלמידים עם ליקויי למידה גבוה יחסית, משום שלומדים בהן תלמידים רבים שלא הצליחו לעמוד במבחני הבגרות בבית-הספר התיכון – בשל הלקות.

⁴ גיא פינקלשטיין, מנכ"ל "לשם" – עמותה לקידום השכלה גבוהה לסטודנטים דיסלקטים, בשיתוף אריאלה הלווינג, מנהלת מרכז התמיכה במכללת ספיר ובמכללת בית-ברל, הטיפול בסטודנטים עם ליקויי למידה במסגרת המוסדות להשכלה על-תיכונית – דוח מצב (מתוך המבוא), דצמבר 2006.

⁵ הכנסת, ועדת המשנה (של ועדת החינוך, התרבות והספורט) לנושא לקויות למידה, פרוטוקולים שונים; משרד מבקר המדינה, דוח שנתי 52, לשנת 2001.

⁶ ד"ר נעמי הדס-לידור, יו"ר המועצה הארצית לשיקום אנשים המתמודדים עם נכות נפשית בקהילה, מכתב בדואר אלקטרוני, 3 בדצמבר 2006. המועצה הארצית לשיקום אנשים המתמודדים עם נכות נפשית בקהילה פועלת כגוף מייעץ לשר הבריאות מכוח חוק שיקום נכי נפש בקהילה, התש"ס-2000. במועצה נציגי מגזרים שונים, גופים שונים, תחומים שונים ובעלי עניין שונים, בהתאם לקבוע בחוק.

2. הסיוע הניתן כיום לסטודנטים עם מוגבלות שאינה פיזית

הדיון בנושא הסיוע לסטודנטים עם מוגבלות שאינה פיזית הוא בעיקר על סטודנטים עם ליקויי למידה. בעשור האחרון, בעקבות דוחות של מבקר המדינה ועדות שונות שהוקמו במועצה להשכלה גבוהה לבחינת הנושא, וכן בעקבות פעילותן של עמותות "לשם" ועמותות נוספות, חלה התקדמות של ממש בתמיכה ובסיוע הניתנים לסטודנטים אלה. סטודנטים רבים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים זוכים כיום לסיוע בשני מישורים עיקריים:

1. התאמות: עם כניסתו של סטודנט למוסד על-תיכוני שניתן בו סיוע, הוא זכאי לעבור הליכים להכרה בו כלקוי למידה, מעמד שמקנה לו התאמות במבחנים (כגון בחינה בעל-פה במקום בכתב) ובעבודות (כגון הארכת זמן הכנת עבודה).

2. מרכזי תמיכה: טיפול בענייני סטודנטים עם ליקויי למידה ניתן כיום בכ-45 מרכזי תמיכה במוסדות שונים. בין השירותים הניתנים: קורסים באסטרטגיות למידה, תמיכה אקדמית, ייעוץ תעסוקתי ולימודי, חונכות ועוד.

אף שכאמור חלה התקדמות ניכרת בתחום זה בשנים האחרונות, מדוח מצב עדכני של עמותת "לשם" ומנתונים נוספים הנאספים בידי גופים שונים עולה כי סוגיות מרכזיות בתחום הסיוע לסטודנטים עם ליקויי למידה עדיין טעונות שיפור וכי קשיים לא מבוטלים ניצבים גם כיום לפני סטודנטים אלה. כך, למשל, מהנתונים עולה כי אין אחידות בסיוע הניתן לסטודנטים עם ליקויי למידה דומים הלומדים במוסדות שונים. הרחבה בדבר צעדים הנדרשים במסגרת שיפור נגישותם של המוסדות להשכלה על-תיכונית לסטודנטים עם ליקויי למידה ראו בסעיף 3.1.

סטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית – ברוב המוסדות להשכלה גבוהה ובחלק מהמוסדות להשכלה על-תיכונית יש לסטודנטים אפשרות להסתייע בשירות הפסיכולוגי של המוסד (המספק שירותים כגון טיפול פסיכולוגי מסוגים שונים, ייעוץ פסיכיאטרי, אבחון חרדת בחינות ועוד), אך טרם הוסדרו הגדרות אחידות ומחייבות להתאמות מיוחדות בעבור סטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית או תקצוב נפרד לביצוען. הרחבה בדבר צעדים הנדרשים במסגרת הנגשת המוסדות להשכלה על-תיכונית לסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית ראו בסעיף 3.2.

2.1. המועצה להשכלה גבוהה – מוסדות השכלה גבוהה מתוקצבים

הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) שבמועצה להשכלה גבוהה החלה בתקצוב המוסדות להשכלה גבוהה המתוקצבים מטעמה בעבור טיפול בענייני סטודנטים עם ליקויי למידה מאז שנת תש"ס. לצורך זה גיבשה ועדת היגוי של ות"ת מודל לתגמול המוסדות על-פי תפוקות.

להלן הקריטריונים לחלוקת התקציב שקבעה ות"ת:

1. טיפול בסיסי: מספר הסטודנטים עם ליקויי למידה שלומדים במוסד, תהליך קליטתם וההתאמות הנעשות. לקריטריון זה ניתן משקל של 45%.

2. טיפול מתקדם: כל טיפול שהוא מעבר לטיפול הבסיסי ונועד לשפר את יכולת הלמידה של הסטודנט לאורך זמן. הטיפול נעשה בידי מומחים בתחום ליקויי הלמידה, וניתן סיוע של תלמידים עמיתים, כמו חונכות או שיעורי עזר. לקריטריון זה ניתן משקל של 45%.

3. ציוד עזר ייעודי: בקטגוריה זו נכללת ההשקעה בציוד עזר ייעודי לתמיכה בסטודנטים עם ליקויי למידה, כגון מחשבים נישאים, תוכנות מיוחדות, מכשירים להגדלת טקסטים, מכשירי הקלטה, קלטות ועוד. המוסדות נדרשים לדווח על כל רכישותיהם. לקריטריון זה ניתן משקל של 10%.

ראשי האוניברסיטאות נדרשים להעביר דוח שנתי בנושאים אלה:

1. מספר הסטודנטים הרשומים במוסד להשכלה גבוהה שיש להם ליקוי למידה מוכר על-ידי מומחים;
2. מספר שעות הטיפול ו/או הסיוע הניתנות לסטודנטים אלה מידי מומחים וחונכים אחרים או כוחות עזר;
3. רכישת ציוד ייעודי והוצאות אחרות.

את סעיפי הדוח המוגש לוות"ת נדרשים המוסדות ללוות ברישום מדויק ומפורט, שיהיה זמין בכל עת לביקורת ות"ת ומבקר המדינה.

על-פי החלטות ות"ת חולק למוסדות להשכלה גבוהה בשנים תש"ס-תשס"ה תקציב כולל של כ-4 מיליוני ש"ח מדי שנה לצורך הטיפול בענייני סטודנטים עם ליקויי למידה. בשנת תשס"ו קוצץ תקציב זה (במסגרת קיצוצים רוחביים) וכיום התקציב הוא כ-3.5 מיליוני ש"ח בשנה. בסוף שנת 2005 התקבלה במועצה להשכלה גבוהה תוספת תקציב בסך 3 מיליוני ש"ח המיועדת להטמעת מערכת אבחון סטנדרטית בעבור כלל הסטודנטים עם ליקויי למידה. לדברי מר משה אהרוני, רכז הוועדה לטיפול בסטודנטים עם ליקויי למידה במועצה להשכלה גבוהה, בכוונת המועצה להתחיל בהטמעת מערכת זו בחודשים הקרובים.⁷

2.2. משרד החינוך – מכללות להכשרת עובדי הוראה

מרכזי התמיכה לסטודנטים עם ליקויי למידה במכללות להכשרת עובדי הוראה מתקצבים מטעם משרד החינוך מדי שנה, בהתאם לפרויקטים שהם יוזמים. אין תקציב שנתי קבוע המועבר ממשרד החינוך למכללות בעבור כל סטודנט עם ליקויי למידה. להערכת עמותת "לשם", התקציב שמשרד החינוך מעביר למכללות לצורך סיוע לסטודנטים עם ליקויי למידה הוא כ-1 מיליון ש"ח בשנה.

בחלק מהמכללות התקציבים לקיום מרכזי התמיכה מגיעים מתקציבי המכללות עצמן. על-פי רוב תקציבים אלה הם קטנים (בפרט במכללות שנתונות כיום בקשיים תקציביים) ואינם מממנים את שעות הפעילות המושקעות בפועל במרכזים.

2.3. סיוע נוסף לסטודנטים עם ליקויי למידה במוסדות להשכלה על-תיכונית

- משרד התמ"ת הקצה לפני שנתיים כ-500,000 ש"ח למרכזי ההכשרה הטכנולוגית לצורך הענקת שירותי תמיכה בסטודנטים עם ליקויי למידה. לטענת עמותת "לשם", תמיכה זו

⁷ מר משה אהרוני, הממונה על פרויקטים מיוחדים ורכז הוועדה לטיפול בסטודנטים עם ליקויי למידה במוסדות להשכלה גבוהה, המועצה להשכלה גבוהה, שיחת טלפון, 4 בדצמבר 2006.

התמקדה בסטודנטים בשנה הראשונה ללימודיהם בלבד, ונדרש סכום גדול הרבה יותר לתמיכה בסטודנטים במוסדות אלה;

- תלמידי המכינות הקדם-אקדמיות עם ליקויי למידה, שהם בוגרי צבא, זוכים לתמיכה מיוחדת ממשרד הביטחון בתחום אבחון הליקויים, בעלות משוערת של 1 מיליון ש"ח בשנה;

- מאז שנת 1998 פרויקט פר"ח מקצה סכום שנתי ממוצע של שלושה מיליוני ש"ח להפעלת תוכנית ייחודית שבה סטודנטים חונכים סטודנטים עמיתים עם ליקויי למידה.

3. הצעות לשיפור הנגישות של מוסדות על-תיכוניים לסטודנטים עם מוגבלות שאינה פיזית

3.1. שיפור הנגישות של מוסדות על-תיכוניים לסטודנטים עם ליקויי למידה

כאמור, מדוח מצב עדכני של עמותת "לשם" עולה כי חרף ההתקדמות שחלה בתחום הנגישות של ההשכלה העל-תיכונית לסטודנטים עם ליקויי למידה, סוגיות מרכזיות בתחום הסיוע לסטודנטים אלה עדיין טעונות שיפור. בדוח מפורטים צעדים הנדרשים בתחום, ובהם צעדים אלה:

- הרחבת פעולות התמיכה ומספר המוסדות המעניקים תמיכה ממוסדת ומקצועית לסטודנטים על ליקויי למידה – בהגדלת התקצוב לנושא זה במידה ניכרת. גם כיום נגבים מסטודנטים עם ליקויי למידה כספים רבים בעבור שירותים שונים במוסדות, והדבר יוצר חוסר שוויון בין סטודנטים עם ליקויי למידה ובין סטודנטים אחרים בכל הקשור לעלות הלימודים העל-תיכוניים. נוסף על כך, לעתים יש חוסר שוויון בין סטודנט הלומד במוסד מתוקצב להשכלה גבוהה, שמקבל תמיכה ושירותים שונים מהמוסד שהוא לומד בו, ובין סטודנט עם ליקוי דומה שלומד במוסד להכשרה טכנולוגית, שכן המוסדות להכשרה טכנולוגית אינם מתוקצבים ולכן אינם נותנים שירותים דומים.
- הגברת הפיקוח על פעילות המוסדות העל-תיכוניים בתחום הסיוע לסטודנטים עם ליקויי למידה ובפרט על פעילות המוסדות המקבלים תקציב ייעודי לנושא זה מוות"ת.
- הקמת פורום מרכזי משותף לגופים הפועלים בתחום הסיוע לסטודנטים עם ליקויי למידה, שמטרתו איגום משאבים והידוק שיתוף הפעולה.
- בדיקה מחודשת של סוגיית הבחינה הפסיכומטרית המותאמת ומציאת ערוץ קבלה נוסף לאנשים עם ליקויי למידה שאינם מצליחים להתקבל למוסד להשכלה גבוהה אף שהם בעלי כשרון רב.
- בבסיס ההתמודדות עם אתגר הנגשת ההשכלה העל-תיכונית לאנשים עם מוגבלות תעמוד "יחידת נגישות להשכלה" שתוקם בכל מוסד על-תיכוני ומטרתה תהיה יישום חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בתחום זה. בדוח עמותת "לשם" מפורטים יעדיה של יחידה זו, המבנה שלה ודרכי פעולתה.

3.1.1. הארכת זמן בחינות

לאחרונה פרסם ארגון הסטודנטים בישראל, המייצג את הסטודנטים ב-27 המכללות המתוקצבות, חוברת השוואת נתונים לשנים תשס"ו-תשס"ז. בחוברת מוצגת בין השאר סקירה השוואתית של הארכת זמן הבחינה לסטודנטים עם ליקויי למידה במכללות בישראל (ובהן מכללות להכשרת מורים ומכללות שאינן מתוקצבות מטעם ות"ת). מהסקירה עולה כי יש שונות רבה בין המכללות בסיוע הניתן לסטודנטים עם ליקויי למידה באמצעות הארכת זמן הבחינה. ב-18 מ-39 המכללות שנסקרו ניתנת הארכת זמן בהתאמה אישית לכל סטודנט; בעשר מכללות ניתנת הארכה של 25% מזמן הבחינה, בארבע מכללות אחרות ניתנת הארכה בשיעור אחר מזמן הבחינה (10%, 20% או 35%), בחמש מכללות ניתנת הארכה שבין חצי שעה לשעה, במכללה אחת ניתנת הארכה של 20 דקות ובמכללה אחרת ניתנת הארכה של 10 דקות על כל שעת בחינה. יוצא אפוא כי סטודנטים עם ליקויי למידה זהים עשויים לקבל הארכת זמן שונה בשני מוסדות שונים, על-פי הכללים שכל מוסד קובע לעצמו.

3.2. הצעות להנגשת מוסדות על-תיכוניים לסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית⁸

על-פי מסמך עמדה בנושא נגישות מוסדות על-תיכוניים לסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית, שפרסמו לאחרונה מומחיות בתחום זה, אנשים עם מגבלה פסיכיאטרית לא תמיד יכולים להבטיח לעצמם את היתרונות הלימודיים, הכלכליים והחברתיים הנובעים מהשכלה על-תיכונית. התפרצות המחלה בבגרות הצעירה וההתמודדות עם סימפטומים פסיכיאטריים עלולות ליצור אצלם תת-הישגיות לימודית ובהמשך העסקה במשרות עם שכר נמוך או אבטלה. לטענת כותבות המסמך, הנגשת המוסדות להשכלה על-תיכונית לאנשים עם מגבלה פסיכיאטרית, כדי שיוכלו לרכוש השכלה גבוהה, תוכל לקדם את השתלבותם בחברה כאנשי מחקר ובעלי מקצועות חופשיים.

במסמך העמדה צוין כי תנאי הבסיס להנגשת המוסדות העל-תיכוניים הוא הקמת יחידת נגישות לסטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית בכל מוסד (כחלק ממרכז תמיכה רב-תחומי או כיחידה עצמאית), שתקבל תקצוב שוטף מהממשלה ומהמוסד שהיא פועלת בו. היחידה תתמוך בסטודנטים (ובאנשי סגל) עם מגבלה פסיכיאטרית משלב הקליטה במוסד להשכלה על-תיכונית עד לשלב היציאה לשוק העבודה, ותעסוק בהכשרת סגל המוסד ובריכוז מידע בכל הקשור לנגישות.

ידועים ארבעה סוגים של מחסומים שכיחים ללמידה שעלולים להיווצר עקב מגבלה פסיכיאטרית: מחסום קוגניטיבי (כגון קושי בשמירה על קשב או על ריכוז); מחסום התנהגותי (כגון אי-שקט פסיכו-מוטורי או אימפולסיביות); מחסום בתפיסת המציאות (כגון שמיעת קולות) ומחסום רגשי (כגון חרדה, תסכול, פוביה ועוד). במסמך העמדה מפורטת שורה ארוכה של התאמות שעשויות לאפשר התמודדות עם מחסומים אלה, שאפשר לשנותן בהתאם למצבו המשתנה של הסטודנט. בין ההתאמות המצוינות במסמך:

- התאמות בכיתה – למשל שמירת מקום ישיבה לסטודנט עם מגבלה פסיכיאטרית באחת השורות הראשונות או ליד הדלת – צעד שעשוי לסייע בהפחתת הסחות דעת, או כניסה

⁸ ד"ר נעמי הדס-לידור, ד"ר אורית דהאן, ליאורה כסיף-וייסברג ומיכל טבקמן, נגישות למוסדות על-תיכוניים עבור סטודנטים עם מגבלה פסיכיאטרית, מסמך עמדה, התקבל מד"ר נעמי הדס-לידור, יו"ר המועצה הארצית לשיקום אנשים המתמודדים עם נכות נפשית בקהילה, מכתב בדואר אלקטרוני, 30 בנובמבר 2006.

לכיתה עם מלווה (שיכול לסייע לסטודנט גם בסיכום חומר השיעור) – אפשרות שעשויה לסייע בהפחתת החרדה;

- התאמות במבחנים – למשל הארכת זמן הבחינה ב-50% – שעשויה לסייע בהתמודדות עם חרדה ועם קשיים ברצף החשיבה ובריכוז – או יציאה להפסקות בזמן המבחן;
- התאמות במטלות – למשל הודעה מוקדמת על משימות – עשויה לסייע בהפחתת החרדה ולאפשר תכנון הזמן או קבלת עזרה מחונך;
- התאמות מינהליות – למשל סיוע בהתמצאות בקמפוס ובהיכרות עם נותני שירותים או הארכת הזמן לסיום התואר ולפיצול תוכנית הלימודים.

4. הבחינה הפסיכומטרית

גופים שונים העוסקים בנושא הנדון במסמך זה מציינים כי הבחינה הפסיכומטרית היא אחד המחסומים העיקריים בפני אנשים עם מוגבלות המבקשים להשתלב בלימודים על-תיכוניים. כיום פועלת במסגרת המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (האחראי לעריכת הבחינה הפסיכומטרית) יחידה לבחינות מותאמות לאנשים עם ליקוי "המשבש במידה משמעותית את תפקודם", ובהם אנשים עם ליקויי למידה. אנשים שבידיהם מסמך אבחון מקצועי המעיד על כך שיש להם ליקויי למידה יכולים לפנות לוועדה זו, ואם תתקבל בקשתם הם יוזמנו לאחד משלושת המועדים השנתיים של בחינה מותאמת. בין ההתאמות האפשריות: בחינה ממחושבת עם תוספת זמן, הפסקות בין פרקי הבחינה, שימוש במחשבון לארבע פעולות החשבון ועוד.⁹

על-פי דוח עמותת "לשם", למרות פעילותה הענפה של היחידה לבחינות מותאמות מתקבלות בעמותה בכל שנה עשרות פניות של מועמדים ללימודים שטוענים כי הטיפול בבקשתם להיבחן בתנאים מותאמים גרם להם עוול. יתר על כן, בדוח העמותה מועלות תהיות הן בדבר הליך קבלת ההחלטות על זכאות לבחינה מותאמת והן בדבר היכולת של הבחינה הפסיכומטרית – גם אם היא מותאמת – לשקף את הפוטנציאל של אנשים עם ליקויי למידה להצליח בלימודים גבוהים.

בהקשר זה יצוין כי בדוח של המרכז הארצי לבחינות ולהערכה בנושא ההוגנות של שיטת המיון להשכלה הגבוהה (דהיינו שילוב הבחינה הפסיכומטרית עם ציוני הברורות) ותוקפה בעבור סטודנטים עם מוגבלות, אשר פורסם באוגוסט 2005, נקבע בין השאר כי החיזוי בשיטה זו בעבור סטודנטים עם ליקויי למידה הוא פחות מדויק מהחיזוי בעבור סטודנטים שאין להם ליקויי למידה. עם זאת, בכל הקשור לבחינה הפסיכומטרית עצמה, ולקבוצת הסטודנטים עם ליקויי למידה אשר נבחנו בבחינה מותאמת, מדובר בחיזוי-יתר שהוא נמוך יחסית (Low Over-prediction), דהיינו חיזוי של תוצאות מעט גבוהות מאלה שהסטודנטים השיגו בפועל. פער בחיזוי הבחינה הפסיכומטרית נמצא גם בין קבוצת המועמדים עם

⁹ אתר האינטרנט של המרכז הארצי לבחינות ולהערכה,

<http://www.nite.org.il/scripts/txt.asp?pc=702074974&selFol=857009667&flag=1>, כניסה: 4 בדצמבר 2006.

ליקויי למידה שנקבע כי הם לא זכאים להתאמות ובין קבוצת ההתייחסות של הסטודנטים ה"רגילים" –
ובמקרה זה מדובר בחיזוי-חסר נמוך יחסית (Low Under-Prediction).¹⁰

5. הצעת חוק זכויות תלמידים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים, התשס"ו-2005

ב-21 בדצמבר 2005 התקבלה במליאת הכנסת ה-16, בקריאה ראשונה, הצעת חוק זכויות תלמידים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים, של חברת הכנסת (דאז) גילה פינקלשטיין. להלן עיקרי ההצעה:¹¹

- מועמד לקבלה למוסד על-תיכוני שהוא אדם עם לקות למידה זכאי להתאמות בהליך הקבלה; תלמיד עם לקות למידה זכאי להתאמות במסגרת לימודיו במוסד העל-תיכוני שהוא לומד בו.
- המועצה להשכלה גבוהה תקבע ותפרסם כללים לשילוב אנשים עם לקות למידה במוסדות שהיא מכירה בהם או שהיא נותנת להם היתר. שר החינוך ושר התמ"ת, לפי העניין, בהתייעצות עם נציבות שוויון לאנשים עם מוגבלות ועם ארגונים העוסקים בקידום זכויותיהם של אנשים עם לקות למידה, יקבעו הוראות לשילוב אנשים עם לקות למידה בלימודים במוסדות על-תיכוניים נוספים.
- בכללים ובהוראות שיפרסמו הגופים האמורים יפורטו בין השאר הנושאים האלה:
 - התאמות לתלמידים עם לקות למידה במבחנים ובמטלות אחרות במסגרת הלימודים;
 - התאמות לתלמידים עם לקות למידה בשימוש בעזרים טכניים ייעודיים;
 - פעילות תומכת לתלמידים עם לקות למידה;
 - הגורם המטפל בענייני תלמידים עם לקות למידה בכל מוסד;
 - פרסום נהלים מטעם כל מוסד על-תיכוני ליישום הכללים או ההוראות בו.
- הגבלות לעניין התאמות:
 - אין בהוראות החוק שהוצע כדי לחייב מוסד על-תיכוני בנקיטת פעולה שיש בה משום נטל כבד מדי בנסיבות העניין, בהתחשב בין השאר בסוג הפעולה, בהיקפה, בטיבה ובעלותה, בקיום מקורות מימון חיצוניים וממלכתיים לביצוע התאמות לאנשים עם לקות למידה ובהיקף מחזור ההכנסות או בשיעור הרווח של מי שחייב בביצוע ההתאמות, והכול בתנאי שננקטו אמצעים חלופיים שהם סבירים בנסיבות העניין.

¹⁰ המרכז הארצי לבחינות ולהערכה, דוח המרכז מס' 325 : The Fairness and Validity of the Higher Education Selection System for Students with Disabilities, August 2005. Carmel Oren and Ariela Even,

¹¹ הכנסת, הצעת חוק מס' 2426/פ, שהציעה חה"כ גילה פינקלשטיין.

יצוין כי מדובר בהצעת חוק תקציבית (כהגדרתה בסעיף 3ג בחוק-יסוד: משק המדינה). על-פי דברי ההסבר להצעת החוק, משרד האוצר העריך את עלותה התקציבית בכ-25 מיליון ש"ח בשנה. מרכז המחקר והמידע של הכנסת העריך כי – כפוף להסתייגויות שונות – העלות השנתית הכוללת של החוק המוצע היא כ-21 מיליון ש"ח בשנה.¹² הצעת החוק התקבלה בקריאה ראשונה בתמיכת כל הנוכחים, 55 מחברי הכנסת.¹³

¹² מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אומדן עלות של הצעת חוק זכויות תלמידים עם ליקויי למידה במוסדות על-תיכוניים, התשס"ו-2005, כתב עמי צדיק, 6 בדצמבר 2005.

¹³ הכנסת, הישיבה ה-305 של הכנסת ה-16, דברי הכנסת, 21 בדצמבר 2005.